

საკუთარი სახელი ნასყიდა ადმოსავლეთ საქართველოში

ოჯახის შექმნის უპირველესი მიზანი გვარ-ჩამომავლობის გაგრძელებაა. საქართველოში დიდ უბედურებად ითვლებოდა უშვილდობა. ყველა ცდილობდა, რომ ოჯახისა და გვარის გამგრძელებელი ჰყოლოდა. თუ ოჯახში, მისი შექმნიდან 3-4 წელი ბავშვი არ დაიბადებოდა, ძალიან წუხდნენ. შვილი რომ შესძენოდათ სხვადასხვა გზას მიმართავდნენ. თუშეთში, ჩემ მიერ ჩანერილი მასალის მიხედვით, ერთ-ერთი ტრადიცია ხატისთვის შვილის გამოთხოვა დასამაგიეროდ, რაიმე პირობის დადება იყო, მაგალითად, მთელი სიცოცხლის განმავლობაში ღორის ხორცის არმიღების პირობა. ყოფილა ასეთი შემთხვევა: ოჯახს თორმეტი წელი შვილი არ უჩნდებოდა. მეთორმეტე წელს მეუღლემ ქალი თავისი მამის სალოცავში – თუშეთის სოფელ ჰელოს ნათლისმცემლის სახელობის ნიშთან წაიყვანა. იქ ქალმა სალოცავს შეუთქვა: „ოღონდ შვილი გამიჩნდეს და ღორის ხორცს არ შევჭამო“. შვილმა გადმომცა: „ისე მოკვდა დედაჩემი, რომ ღორის ხორცი არა ჭამა. ახლა არც მე ვჭამ. ის რომ მოკვდა, მას აქეთ, მანამდი ვჭამდი. დედამ მითხრა – შენ ნუ შეჭამ ღორის ხორცს, როცა მე მოკვდები, ამით შენ შენი შვილები შეინახეო“ (აზიკური 1984, 80).

ზოგჯერ უშვილო კაცს ან ქალს, თუშეთში არსებული გადმოცემის თანახმად, ზებუნებრივი ძალები აძლევდნენ ნიშანს, თუ როგორ უნდა მოქცეულიყო შვილი რომმისცემოდა. ერთი თუშური გადმოცემა გვაუწყებს: შენაქოელ კაცს საყვარელი გაუჩენია ბელელაში და ხშირად დაიარებოდა მასთან. ერთ საღამოსაც, როცა იგი ბელელასკენ გაემართა, ნარჩხავი გადაიარა და ომალოს მხარეს, თხილოვნისკენ გადავიდა, მოესმა დიალოგი – ვილაცა ვილაცას ეუბნებოდა, ამ უბედურს, დღეს აქვს შვილის მიცემის წერა და ის კი ძე-ბოლოს გასანირავად სხვაგან მიდისო. იგი უმალ მობრუნებულა სახლში და მართლაც მის ცოლს იმ ღამეს ჩასახული შვილი შესძენია (აზიკური 1984, 80).

ძე-ბოლოს მისაცემად და ოჯახის გამრავლების სათხოვნელად, უმთავრესად, სალოცავებში ქალები დადიოდნენ. თუშეთში ამ ფუნქციის ორი სალოცავი არსებობდა: თურსიხის ჯვარი პირიქითის ხეობაში, სოფელ ჭონთიოსთან და მარიტა, გომენრის ხეობაში. ერთგანაცდა მეორეგანაც სახვეწარი სუფრებითა და სანთელ-ზედაშით სალოცავში მხოლოდ ქალები მიდიოდნენ. ამბობენ, ორივე ეს ჯვარი მთხოვნელის ვედრებას ისმენდა და მათ შვილები ეძლეოდათ.* ბავშვი თუ არა რჩებოდათ, ოჯახი სოფელში შესანიშნავ მოკრეფდა და ამ სანოვაგითა და სანთელ-ზედაშით ხატისკარზე მიდიოდა (აზიკური 1975, 25).

ასევე მნიშვნელოვანი იყო შეძენილი შვილების შენარჩუნება. ამაზეც ზრუნავდა ოჯახი. ბავშვის შესანარჩუნებლად სხვადასხვა ქმედებას მიმართავდნენ. ერთ-ერთის მიხედვით რომელიმე სასოფლო ან საგვარეულო ხატს ოჯახი შესთხოვდა შვილის, ძირითადად, ვაჟიშვილის, გადარჩენას და, სანაცვლოდ ხატის მსახურად მისგაზრდას აღუთქვამდა. პირობის დასტურად ბავშვს თავის შუა ადგილას თმას არ მოჭრიდნენ და მას ნაწნავად დაშვებულს ატარებდა დათქმულ დრომდე. ასეთი ბავშვი „ხატისად თმანაშვებად“ ითვლებოდა. შეპირებული ვადის გასვლის შემდეგ ბავშვს წინასწარ შეპირებულ სალოცავში მიიყვანდნენ, თან მიიტანდნენ საამდლეოდ მოხარშულ საზედაშე ლუდსა და სამსხვერპლო საკლავს. იქ შეჭრიდნენ თმას და თან სათანადო სანიშნავ სუფრასაც დალოცავდნენ. თუშების „ხატისად თმანაშვები“ იგივე ფენომენია, რაც „ბერად შეყენება“ ან „ბერად დაყენება“, „ხატში მიბარება“, „ყმად გახდომა“ ქართლ-კახეთში, „საწულეობა“ კი მთიულთ-გუდამაყარსა და ხევში (ბარდაველიძე 1949, 145; მაჭავარიანი 1957, 261).

ბავშვების გადარჩენისა და ჯანმრთელად გაზრდის ერთ-ერთსაშუალებად მისი სახელიც ითვლებოდა. ახალშობილისათვის სახელის საგულდაგულოდ შერჩევის ტრადიცია საქართველოში ძალზე მტკიცე იყო, რადგან ხალხური რწმენით, სახელს ადამიანისათვის ერთ-ერთი გადამწყვეტი მნიშვნელობა და ძალა

* ოჯახის ბარაქსა და საქონლის სიმრავლესაც ამ ორ ჯვარს გამოსთხოვდნენ ქალები და პირველად მოგებული ძროხის „ნათაურათი“ და სანთელ-ზედაშით მაღლიერებასაც გამოხატავდნენ.

ჰქონდა. ამიტომ ბავშვის დაბადებისთანავე მშობელთა უპირველესი საზრუნავი მისთვის სახელის შერჩევა იყო. სახელი თავისებურად განსაზღვრავდა მთელ მის მომავალ ცხოვრებას, ბედ-იღბალსა და ყოფას. ამასთანავე, სახელი ბევრ რამეზე მიანიშნებდა – ის იყო სახელოვანი წინაპრის ან ნათესავის (პაპის, ბებიის, მამიდის, ბიძის...) პატივსაცემად დარქმეული ან შეირჩეოდა მშობელთა სურვილით, რათა სახელს გარკვეული ზემოქმედება მოეხდინა მის მატარებელ პირზე. ახალშობილს არქმევდნენ მდინარის სახელს, მაგალითად ენგურს იმ რწმენით, რომ მას ამ მდინარის მსგავსად დიდი ძალა და ენერჯია ექნებოდა; სიძლიერის სიმბოლოდ იყო მიჩნეული სახელები: ვეფხია, ფოცხვერა, გელა (მგელა), მგელიკა... სახელით ხაზი ესმებოდა გოგონების სილამაზეს ან მშობელთა სურვილს, რომ ის ლამაზი ყოფილიყო. ამ მიზნით ახალშობილ გოგონებს არქმევდნენ მზეოს, მზექალას, მზისას, მთვარისას, ხვარამზეს, თიებოს (მთიებს), პირიმზეს, პირიმზისას, პირიმთვარისას, იამზეს, იგივე იათამზე...); ქალიშვილისთვის მომავალში სასურველ სინმინდესა და ზეცის წყალობას გამოხატავდა სახელები: ცისანა, ცისნამი, ციური, ცისია... ვაჟიშვილისათვის კი იმავე მიზნით შეირჩეოდა, მაგალითად სახელი ცისკარა. ამასთან, ზოგიერთი სახელი, ხალხური რწმენით, ზებუნებრივი ძალების შეწვევით იცავდა მათს შვილებს, ძირითადად, ვაჟიშვილებს. ასეთი სახელები იყო – ხვთისია, ღვთისავარი, კვირია... სახელს არქმევდნენ რაიმე მნიშვნელოვანი მოვლენის აღსანიშნავად და სამახსოვროდაც, მაგალითად, XX საუკუნის შუა წლებში საქართველოში არმაზის გათხრების შემდეგ გაჩნდა სახელები არმაზი და ზევახ. სახელის შერქმევა და მისი შინაარსობრივი დატვირთვახვესურეთის, მთიულეთის, გუდამაყრისა და ხევის მაგალითზე ფართოდ აქვს განხილული ვ. ბარდაველიძეს (ბარდაველიძე 1949, 146-155).

ზოგჯერ უკვე დარქმეულსახელს გადაარქმევდნენ, მაგალითად, თუ ბავშვი ძალიან მტირალა იყო და გამუდმებით მიზეზობდა, თუშეთში იტყოდნენ - „სახელს იქვივნებსო“, ე.ი. ბავშვს შეუფერებელი სახელი ჰქვია და სხვა სახელს ითხოვსო. საინტერესოა სახელის შერჩევასთან დაკავშირებული ერთი ასეთი ტრადიცია: თუ რომელიმე წინაპრის სული, მშობელთა აზრით,

ითხოვდა, რომ ბავშვს მისი სახელი რქმეოდა, ასეთ შემთხვევაში გარდაცვლილი წინაპრების სახელზე წილებს ჰყრიდნენ. ქალაქის ნაკუნებზე დაწერდნენ 6-7 სახელს, დაკეცავდნენ და ქუდში ჩაყრიდნენ. ქუდს გააქნევ-გამოაქნევდნენ, შეანჯღრევდნენ და რომელი სახელიც პირველი ამოვარდებოდა ქუდიდან, ბავშვს იმ სახელს დაარქმევდნენ. ამ წინაპრის სახელზე კი სუფრას გაშლიდნენ, სანთელს ანთებდნენ და მის სულს მოიხსენიებდნენ. ქალაქის ნაკუნებს ზოგჯერ უბრალოდ მონიშნული ჯოხის პატარა ნაჭრებით ცვლიდნენ. სულის მოსახსენებელ სუფრაზე აუცილებლად იყო ხინკალი და კოტორი (ხაჭაპური). სამ ან ხუთ ცალ კოტორს კი მეზობელ ბავშვებს გაუტანდნენ. ზოგჯერ „სახელის ქვივნების“ შესახებ მათ მკითხავი ატყობინებდა ან სიზმარს ნახულობდნენ. ზემო აღვანში ჩანერილი ერთი მონათხრობის მიხედვით, თუშეთში მტირალა ბავშვის დედას სიზმარი უნახავს: „სოფლის სასაფლაოზე იყო, იქ ერთ დიდ ლოდზე პირქვე გადანოლილი ატირებული ქალი ნახა. ეს ვინ არისო, რომ იკითხა, უპასუხეს, – ეგაო, ივლიტა არისო, ტირის, სახელი მეკარგებაო. ბავშვის დედამ ორი სუფრა გაამზადა – ერთი იმის სახელზე, ვინც სიზმარში სასაფლაოზე დაჰყვებოდა და მეორე თავისი დეიდაშვილის – ივლიტასათვის, რომელიც ძალიან ახალგაზრდა გარდაიცვალა. შვილს კი მისი სახელი დაარქვა“ (აზიკური 1984, 30).

ასევე დიდი პრობლემა იყო მსივანა – ბუტია ბავშვი. მასზედაც იტყოდნენ ალბათ „სახელს იქვივნებსო“. წილს ამ შემთხვევაში ლობიოს მარცვლებით ჰყრიდნენ. ლობიოს მარცვლებს ნაკანრით ან ამოხვრეტით სხვადასხვა ნიშანს დაადებდნენ – ეს მავანია, ეს მავანიო – სახელებსაც იტყოდნენ და ამ მარცვლებს აკვნის ქვეშ სამჯერ გააგორებდნენ. რომელი მარცვალიც წინ გაგორდებოდა, იმის ნიშანს დახედავდნენ და ბავშვს იმ სახელს დაარქმევდნენ, ვის სახელზეც იყო მარცვალი მონიშნული. იყო შემთხვევა, რომ სამჯერვე წინ სხვადასხვა მარცვალი გაგორდებოდა, ამ დროს იტყოდნენ – გარდაცვლილთა სულელები ერთიმეორეს ეცილებიან, ჩემი სახელი დაარქვანო. ბოლოს, მესამე გაგორებაზე, ვისზეც შესახებელი მარცვალი წინ გაგორდებოდა, იმის სახელს დაარქმევდნენ. ღრმად სჯეროდათ, რომ ბავშვი ბუტია აღარ

იქნებოდა. ამ შემთხვევაშიც, ბავშვს ვის სახელსაც არქმევდნენ, იმის მოსახსენიებელ სუფრას გაშლიდნენ (აზიკური, 1984:30). სულის სახელის დარქმევის ეს ტრადიცია ფართოდ იყო გავრცელებული საქართველოს სხვა კუთხეებშიც და მრავალმხრივია შესწავლილი (ბარდაველიძე 1949, 146-154).

ბავშვის დაცვის ერთ-ერთი გზა, ხალხური გაგებით, ბავშვი-სათვის არაქართული, არაქრისტიანული სახელის დარქმევაც იყო. ამით თავისებურად „ნიღბავდნენ“ ბავშვს და „სიკვდილს თავგზას უბნევდნენ“. აი, რამიამბო ერთმა მთხრობელმა: „თორმეტი და-ძმიდან მელა დავრჩი და ჩემს მშობლებს რო შვილები ეხოცებოდათ, მე დიდოელი ქალის სახელი „მესედო“ დამარქვეს და ასე გადამარჩინეს“ (მესედო (ევგენა) სვიმანის ას. ხვედაგურიძე-ბასხაჯაური, 74 წლის, სოფ. დართლო) (აზიკური 1984,16)

დაცვის მიზნით ბავშვებს არაქრისტიანებს, უმეტესად კი, მუსლიმებს ანათვლინებდნენ. ამ შემთხვევაში ნათლიობა მხოლოდ მოლაპარაკებითი იყო. ბავშვს ქრისტიანული წესით ნათლავდნენ, ტაძარში რიტუალს მხოლოდ ქრისტიანი ნათლია ესწრებოდა. მუსლიმ ნათლიას ნათლობისას მხოლოდ მოიხსენიებდნენ. ის ეკლესიის გარეთ ელოდა ბავშვს და იქ აიყვანდა მას, იქ შეხედებოდა როგორც ნათლულს. ნათლობის ასეთი რიტუალის შემდეგ ნათლიისა და ნათლული ბავშვის ოჯახებს შორის ნამდვილი ნათესაური კავშირი იბმებოდა, ისინი ერთმანეთის ჭირსა და ღვინს იზიარებდნენ. გარკვეული ვალდებულება, როგორც ნათლიას, მასაც ეკისრებოდა, რაც ძირითადად ნათლულისადმი ზრუნვაში, საჩუქრების გადაცემასა და მისი ოჯახისადმი ყურადღებაში გამოიხატებოდა. ნათლულის ოჯახს ნათლია და მისი ოჯახიც სათანადო პატივში ჰყავდა. ჩემი ერთი ჩანაწერით დასტურდება, რომ ანალოგიური შეხედულება ჰქონდა მუსლიმ მოსახლეობასაც – ქრისტიანის მიერ მონათლული ბავშვი დაცულია. ერთი კონკრეტული ნათლია-ნათლულობა მეგობრობის განმტკიცების მიზნით მომხდარა. თანაც, მათი შეხედულებით, ამ შემთხვევაში „ბედისწერა ჩაერია“ და ბავშვის დაბადება უფრო ნათლიის ოჯახის „დამსახურებად“ ჩაითვალა: სოფელ ზემო ალვანელქრისტიანს მოუნათლავს კახეთის სოფ. ყარაჯალელი ყონადის-მეგობრის

შვილი. მუსლიმანური სარწმუნოებით დასაშვებია, რომ ქრისტიანი ნათლია მუსლიმანის „ნათლობის“ პროცესს დაესწროს და მასში უშუალო მონაწილეობა მიიღოს როგორც ნათლიამ. ამ კონკრეტულ შემთხვევას წინ პატარა ამბავი უძღოდა – ყარაჯღელი ყონალის ცოლს, რომელსაც ბიჭი უნდოდა და კვლავ გოგონის შექმნის შიშით, შვილს აღარ აჩენდა, ოჯახის ალვანელი მეგობრის ცოლმა უთხრა – „შენ გააჩინე და, თუ გოგო გეყოლება, მე გავზრდი, ნახე, იქნებ ბიჭი გეყოლოსო“. დაიბადა ბიჭი და გახარებულმა ოჯახმა შვილი ქრისტიან მეგობარს მოანათვლინა – შვილი უფრო დაცული იქნებაო. ამის შემდეგ ამ ოჯახების ურთიერთობა მეგობრულიდან ნათესაურში გადაიზარდა (აზიკური 1984, 40)

კახეთში, ვისაც ახალშობილიხშირად უკვდებოდა, ურჩევდნენ ურჯულოს მოანათვლინეო. სოფელ ველისციხეში მთხრობელისგან ჩავინერე შემდეგი ამბავი: „მომაკვდავ ბავშვს ურჯულოებს ანათვლინებდნენ. ჩვენ მაშინ სოფელ ახაშენში ვცხოვრობდით. დედაჩემს პირველი შვილი ორი წლისა მოჰკვდომია. მეც რო ორისა შევსრულდი, ხალხს ეთქვა, ურჯულოს უნდა მოანათვლინოთო. მაშინ ველისციხიდან ამოსული იყო სარქისა ქვრივჭირიშვილი. სარქისას სომხური გვარი ჰქონდა, მხოლოდ ზედსიძედ იყო მისული ქვრივჭირიშვილებთან. მამიდაჩემის გვერდით სიდედრთან ცხოვრობდა, ისიც ქრისტიანი იყო, მაგრამ არა ჩვენნაირი. მე იმ სომეხმა, სხვა რჯულის კაცმა, სარქისამ მომნათლა. სახელი შემეცვალეს – აკაკი მერქვა და იმ კაცმა თავის სეხნიად მაქცია“ (სარქისა ვლადიმერის ძე ომარაშვილი, 56 წლის, ველისციხე) (აზიკური 1985, 15).

ბავშვის გადარჩენის მიზნით ფართოდ იყო გავრცელებული ბავშვის ე. წ. „ყიდვა-გაყიდვა“.

აქ საგანგებოდ მინდა შევჩერდე ბავშვის „ყიდვა-გაყიდვის“ ამ ტრადიციასთან დაკავშირებული ერთი საკუთარი სახელის დარქმევის მოტივაციაზე. აღმოსავლეთ საქართველოში, ქართლსა და კახეთში, გავრცელებული მამაკაცის საკუთარი სახელი ნასყიდა // ნაყიდა, სხვა საკუთარ სახელთაგან განსხვავებით, ხელოვნური ჩანს. ამ სახელმა ჩემი ყურადღება მიიქცია როგორც მოტივირებულად შერქმეულმა საკუთარმა სახელმა. ცხადია, რომ

იგინანარმოებია წარსული დროის მიმღეობისაგან-ნაყიდი-სგან „ა“ მასუბსტანტივებელი ფორმანტის//ასო-ნიშნის დართვით (სანყისი-სყიდვა//ყიდვა; მისი პირიანი ფორმები- *იყიდის ან ყიდის*) .

შედლებისდაგვარად, მოვიძიე მასალა კახეთის სოფლებში და ვცადე მისი განზოგადება და ნასყიდა სახელის დარქმევის მიზეზის ახსნა.

უწინარესად, ვცდილობდი მასალა ჩამენერა ამ სახელის მატარებელ პირთაგან. კონკრეტული მაგალითებით გაირკვა, რომ სახელ ნასყიდას არქმევდნენ, უმეტესად, ბავშვებს, რომელთაც საკუთარი მშობლები, ასე ვთქვათ, „ყიდულობდნენ“ ან „ყიდდნენ“. საინტერესოდ მეჩვენა, თუ რას ნიშნავს მშობლებისაგან თავისი ბიოლოგიური შვილის „ყიდვა-გაყიდვა“. როგორც აღმოჩნდა, ამას სხვადასხვა მიზეზი ჰქონდა, რამაც განაპირობა შემდგომამ სახელის გაჩენა და, სახელიდან გამომდინარე, გვარის წარმოშობაც – ნასყიდაშვილები სახლობენ კახეთში, ყვარელში.

სშირად ოჯახს ახალშობილი ბავშვები ზედიზედ ეხოცებოდათ. იბადებოდა ჯანმრთელი ბავშვი, მაგრამ, როგორც კი დედის ძუძუს მიიღებდა, ის სუსტდებოდა და კვდებოდა. ჯანმრთელად დაბადებული ერთი ან ორი ბავშვის უმიზეზოდ გარდაცვალების შემდეგ თადარიგს იჭერდნენ და მომდევნო ბავშვს დაბადებისუ-მალ, ვიდრე დედის რძეს მიიღებდა, „მოიპარავდა“ მეზობელი ან ნათესავი და წაიყვანდა თავისთან. ბავშვს ისევ ქალის რძით კვებავდნენ, საამისოდ მონახავდნენ ჯანმრთელ, მეძუძურ ქალს, რომელსაც თვითონაც ჰყავდა პატარა. დედა კი, მომლოდინე, რომ შვილს „იპოვის“ და „იყიდის“, რძეს არ იშრობდა. გამონველილ რძეს სუფთა, ფეხ და ჭუჭყუკარებელ ადგილას ღვრიდა. გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ, და ეს დრო 9-12 დღე, ზოგჯერ ერთი თვეც იყო, ოჯახი თავის შვილს „ყიდულობდა“ სათანადო რიტუალის თანხლებით: ბავშვის ოჯახი მოამზადებდა კარგ ძღვენსა (პურ-მარილი, ხილი, ღვინო...) და საჩუქრებს (სამოსი, მოსახვევი...) იმ ოჯახის თითოეული წევრისათვის, ვისაც ბავშვი ჰყავდაწაყვანი-ლი. ამ რიტუალის ჩატარების შემდეგ „გამოისყიდინენ“ თავიანთ შვილს. გარდა ამ ძღვენისა, ძირითადი გამოსასყიდი იყო ერთი, ორი ან რამდენიმე „პაჭიჭი“ ფეტვი. პაჭიჭი იყო საზომი ერთეული,

რომელიც მხოლოდ ამ რიტუალში ფიგურირებდა და გულისხმობდა ბერა თითის ფრჩხილით აღებული ფეტვის რამდენიმე მარცვალს. ძღვენი გამოსასყიდში არ შედიოდა და იტყოდნენ, ამდენ და ამდენ პაჭიჭი ფეტვადაა ნაყიდო. ითვლებოდა, რომ ოჯახი უიღბლოა, შვილის ყოლის ბედი არა აქვს და ეს ბავშვი, მათი კი არ არის, ნაყიდია, იყიდეს იმათგან, ვისაც ბავშვის შერჩენის ბედი აქვს. იქმნებოდა ილუზია, რომ ისინი „სხვის შვილს“ ყიდულობდნენ. ასეთ შემთხვევაში, ხალხური რწმენით, ბავშვი აუცილებლად გაიზრდებოდა.

სოფელ ფშაველში ჩანერილი მასალის მიხედვით ასეთი მაგალითები არაერთია: „ჩემს გარდა კიდევ ერთია ამ სოფელში ნასყიდა. სახელი მშობლებმა დამარქვეს. ოჯახში არა რჩებოდათ შვილი და ვითომ ნასყიდაო. ბავშვში მისცეს ჩემმა მშობლებმა ორი პაჭიჭი ფეტვი – იქნება შეგვრჩესო, ვითომ სხვისიაო, ვითომ ჩვენი არ არისო. ცერა თითის აღება, ფრჩხილით აღება, რასაც აიღებდნენ, ის იყო ერთი პაჭიჭი“ (ნასყიდა გიორგის ძე არუაშვილი, 45 წლის, სოფ. ფშაველი) (აზიკური, 1985:2).

იყო ისეთი შემთხვევაც, როცა ახალშობილს მშობლებისაგან მალულად იპარავდნენ. ბავშვის დაკარგვის გამო ატყდებოდა დიდი განგაში და შემდეგ კი, როცა გაიგებდნენ ბავშვის ადგილსამყოფელს, იბმებოდა იმ ოჯახთან კარგი ურთიერთობა და მოლაპარაკება, რათა მათგან ბავშვი ეყიდათ.

ნასყიდას არქმევდნენ იმ ბავშვებსაც, რომელთაც უკვე მოზრდილებს „იყიდინდნენ“ თავიანთი მშობლები. ზოგჯერ წლის ან ორი წლის ბავშვს, რომელიც ავად გახდებოდა, მეზობელი ან ნათესავი წაიყვანდა და თვითონა ზრდიდა. ხშირად ასე წაყვანილ ბავშვს ერთ წლამდეც იტოვებდნენ. ამ ხნის განმავლობაში ბავშვს მთლიანად ახალი ოჯახი უვლიდა, ასმევდა, აჭმევდა და აცმევდა კიდევაც. შემდეგ კი საკუთარი მშობლები „ყიდულობდნენ“. ამის შემდეგ ეს ოჯახები, თუ მანამდე მხოლოდ ნაცნობები იყვნენ, შემდეგ უკვე სამუდამოდ ნათესავდებოდნენ. „მე უკვე ხუთი წლისა ვიყავი, ჩემი ძმა რომ დაიბადა. ორი წლისა ეგეც ავად გაგვიხდა. მეზობლის ქალმა მოიპარა და აღარ მახსოვს, მგონი წლისა..., დედაჩვენმა იმ ქალს ცოტაოდენი ფული, პური და ღვინო მიუტანა

და წამოვიყვანეთ სახლში. იმ წელიწადს არც ჩვენ ვაჭმევდით ბავშვს, არც რამეს ვყიდულობდით მისთვის. იმის მერე ჩვენ და იმ ქალის ოჯახი ნათესავეებად ვითვლებით და ქორწინება ერთმანეთში აღკვეთილი გვაქვს. იმ ქალის გვარი ყოფილა ბეგაშვილი, ე.ი. დედის მოგვარე“ (სარქისა ვლადიმერის ძე ომარაშვილი, 56 წლის, სოფ. ველისციხე) (აზიკური 1985,16).*

კახეთში, სოფ. ველისციხეში, გადმოდიოდნენ ლეკები, ბინას ქირაობდნენ და ბოსტნებში, ვენახებში, მშენებლობაზე მუშაობდნენ, ქვაბებსაც კალავდნენ. ადგილობრივ მოსახლეობასთან კარგი ურთიერთობა ჰქონდათ და შვილებსაც ხშირად ანათვლინებდნენ. ნათლიად ამორჩეული ლეკი ავადმყოფ ბავშვს გამოართმევდა ოჯახს და სხვას მიუყვანდა გასაზრდელად. გამზრდელთან ბავშვი ერთი წელი რჩებოდა და მას ოჯახისა არაფერი ხმარდებოდა. ერთი წლის შემდეგ ნათლიის შუამავლობით ოჯახი ბავშვს გამოისყიდდა. იხდიდნენ ფულს, პურსა და ღვინოს, ანუ იმას, რასაც ნათლია მოითხოვდა, იცოდნენ პირველი შვილის „გაყიდვაც“, მეზობელს მიჰყიდინდნენ და შემდეგ მეგობარ ლეკს მონათვლინებდნენ (ზიზი კოტეს ასული სესიაშვილი, 55 წლის, სოფ. ველისციხე). ამ ყიდვა-გაყიდვაში ფული მხოლოდ სიმბოლური ოდენობის იყო.

სხვა შემთხვევაში, თუ ბავშვი ავად გახდებოდა, მეზობლის ქალი მას „მოიპარავდა“, წაიყვანდა თავისთან და ერთი წელი თავის ოჯახში ამყოფებდა. ითვლებოდა, რომ ამ გზით მან ბავშვი, „უიღბლო ოჯახს“ გამოარაგა. ერთი წლის შემდეგ ბავშვის მშობლები, რომელთაც ამ ხნის განმავლობაში არანაირი მონაწილეობა შვილის აღზრდაში არ მიუღიათ, მას ფულით, ღვინითა და პურით გამოისყიდინდნენ. ამ შემთხვევაშიც ამ ოჯახების ურთიერთობა შემდგომისხლით ნათესაობას უტოლდებოდა. ისე რომ „მოპარული ბავშვის“ გამზრდელი ოჯახი და თვით ბავშვის ოჯახი „შვილის ყიდვისა“ და სათანადო რიტუალის ჩატარების შემდეგ სამუდამოდ უკავშირდებოდნენ ერთიმეორეს. ეს ფაქტი ძალიან მნიშვნელოვანი იყო, რადგან იგი ხელს უწყობდა ოჯახების დანათესავეებას, ჭირსა და ღვინში ერთიანობას, ერთიმეორის თანადგომას.

* მაღლიერი ვარ ნანა ომარაშვილის, რომელიც ველისციხური მასალების მოპოვებაში დაშვებულა.

ბავშვის „გაყიდვის“ სხვა მაგალითებიც იყო: ავადმყოფ ბავშვს ვილაცა, ოჯახის არანეგრი აკვნიდან ააყენებდა და ქუჩაზე ჩამოატარებდა ძახილით – „გასასყიდი ბავშვი“.მშობელიამ ძახილს გაიგებდა და „იყიდიდა“, ვითომ თავისი არ იყო და სხვის ბავშვს „ყიდულობდა“ (აზიკური 1975, 45).რიტუულად ქცეული ეს ტრადიცია ბავშვის დღეგრძელობის გარანტიად მიაჩნდათ.

თუ დედას შვილები დაეხოცნენ, ახლობლები ან მეზობლები „იპარავდნენ“ მათ მომდევნო ჯანმრთელ ბავშვსაც. ერთი ამგვარი შემთხვევა აღწერილი აქვს ამირან არაბულს თავის ნიგნში „სამგლოვიარო პოეზია“: დედამ შვილი მოპარვის დღესვე ცხრა მანეთად იყიდა, თან კოტორი გამოაცხო და უბნის ქალებს გაუმასპინძლდა (არაბული 2006, 80-81).

შვილის გადასარჩენად მისი „გაყიდვაც“ ხდებოდა. ამით სიკვდილს უმაღავდნენ ნაშიერს, გაასხვისებდნენ მას და სხვის შვილად თვლიდნენ. ფშავში „შვილის გაყიდვის“ წესს შემდეგნაირად განმარტავს ირაკლი გოგოლაური: „შვილის გაყიდვა“, – შვილის გადამალვის ხერხი სიკვდილისაგან გადასარჩენად. ფშავში იყო ასეთი წესი: შვილი რომ შერჩენოდათ, მშობლები შვილს „გაყიდდნენ“ – სხვის შვილად გამოაცხადებდნენ, უცხო ტომელისსახელს დაარქმევდნენ და აღარც „შვილს“ დაუძახებდნენ. ისინი ასე ფიქრობდნენ: მათზე გამწყრალი ღმერთი ბავშვს აღარ ერჩოდა, რადგანაც მათ აღარ ეკუთვნოდა“ (გოგოლაური 1982, 71).

შვილის „გაყიდვის“ დანიშნულება და მიზანი, მასზე ხალხური წარმოდგენა, კარგად ჩანს ფშავური ხმით ნატირლების ორ ნიმუშში:

„წევსურას შვილსა არ ვეძახდი,
სხვაგანა მყვანდა „გაყიდული“,
სიკვდილმა მაინც მამიწელა,
აღბათ, გულში თუ ვთავისობდი“ (გოგოლაური 1981, 42).

და კიდევ:

„... შენ ხო დედისა აღარ იყავ,
სხვაგანა ჰყვანდი გაყიდული,
ღმერთი თუ მართლა ღმერთი არი,

სიკვდილმა რადლა მოგიკითხა?!

დედას რაისად გამაართვა

სხვისი შვილი თუ ნაშვილები"... (გოგოლაური 1981, 53).

ე.ი. „გაყიდული შვილი“ უკვე სხვისად ითვლებოდა და ოჯახისა და დედის უიღბლობა, ხალხური რწმენით, მასზე აღარ გავრცელდებოდა.

შვილის „გაყიდვის“ რიტუალს „ბუნებრივ ძალთა დასაბრ-
მავებლად ჩადენილი ქმედება“ უწოდა ამირან არაბულმა (არაბული
2006, 81).

ფშავში ასევე საყურადღებოა სახელი „არჩემა“, რომლის
დარქმევაც იმავე მოტივითაა ნაკარნახევი - ამ სახელით უსვამდნენ
ხაზს, რომ „ბავშვი ჩემი არ არის და მას ჩემი უიღბლობა ვერაფერს
ავნებსო“ (აზიკური 1978, 20). აქედან გვაქვს გვარიც - არჩემა --
არჩემაშვილი, ისევე როგორც კახეთში ნასყიდა -- ნასყიდაშვილი.

ქართლშიც იცოდნენ ბავშვის „გაყიდვა“ და მას სახელად
ნაყიდას ეძახდნენ. ეს ჩვეულება არსებობდა ხევსურეთშიც
(ბარდაველიძე 1949, 147-148). „ხევსურეთში, ხევში ბავშვდაჭერილი
დედა ცხრა მოსახლეს ჩამოუვლიდა და დაუძახებდა- „არ გინდათა,
არ იყიდითა“ (ბარდაველიძე 1949, 148).

ანალოგიური ნესი - ბავშვის გაშვილება, „გაყიდვა“ აჭარაშიც
დასტურდება: „დიდი უბედურება იყო თუ ოჯახში შვილი არ
გაჩნდებოდა, ან ქალს შვილები არ შერჩებოდა – მცირე ასაკშივე
დაეხოცებოდა. ქალს შვილი რომ შერჩენოდა, გაზრდოდა...
ახალდაბადებულ ბავშვს პირობით გააშვილებდნენ. მშვილებელი
ბავშვს „იყიდდა“– განსაზღვრულ თანხას გადაიხდიდა. ბავშვის
„დედად“ შერჩეული „ბალანადაუკლებელი“ – მრავალშვილიანი
ბედნიერი ქალი ბავშვს უბეში ამეიძრენდა, ამეივლებდა“. ბავშვი
შემდეგ მის შვილად ითვლებოდა (ნოლაიდელი 2007, 22).

საყურადღებოა ის, რომ სახელებს ნაყიდა, ნასყიდა, არჩემა
მხოლოდ ვაჟიშვილებს არქმევდნენ. თუმცა, გადარჩენის მიზნით
გოგონების დედისგან და ოჯახისგან გარიდება და შემდეგ
გამოსყიდვაც იმავე წესით ხდებოდა, როგორც ვაჟიშვილებისა.

იყო შემთხვევები, როცა ახალშობილი უმიზეზოდ იღუპებოდა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ბავშვის დასუსტების და სიკვდილის ერთ-ერთ მიზეზად დედის რძეს თვლიდნენ. ერთი ან ორი ასეთი შემთხვევის შემდეგ, ბავშვის გადარჩენის მიზნით, დაბადებისუმაღ დედას 9-12 დღით შვილს მოარიდებდნენ. რა ხდება იმ რამდენიმე დღის განმავლობაში, სანამ დედას არ შეუძლია ეკონტაქტოს თავის შვილს? როგორც ჩანს, ხალხური რწმენით, რალაც საბედისწერო შეუთავსებლობაა დედა-შვილს შორის და ამიტომ პატარა უნდა განარიდონ დედას.

საინტერესოა, როგორ ფასდება დედა-შვილის ამგვარი შეუთავსებლობა მედიცინაში და რასუნოდებენ ექიმები ანალოგიურ მოვლენას?

ცნობილია, რომ სისხლს მრავალნაირი თვისება აქვს. ითვლება, რომ ჯერ კიდევ გამოსაკვლევეია სისხლთან დაკავშირებული ბევრი რამ. 80-90 წლის წინ აღმოაჩინეს, რომ სისხლში ისეთი ნივთიერებაა, რაც სხვა ჯგუფის სისხლში არაა. პირველად ეს ნივთიერება მაიმუნ მკაკას რეზუსში აღმოაჩინეს და მას რეზუსფაქტორი დაარქვეს. რეზუსფაქტორი არის დადებითი და უარყოფითი. ადრე სისხლის გადასხმა, ვიდრე ამ ფაქტორს აღმოაჩენდნენ, ყოველთვის არ იყო ეფექტური. ხშირად სისხლის გადასხმის შემდეგ ხდებოდა ჰემოლიზი – სისხლის დაშლა და ავადმყოფები იღუპებოდნენ. ამის ერთ-ერთი მიზეზი იყო რეზუსფაქტორის შეუთავსებლობა. ასევე, თუ დედას Rh უარყოფითი სისხლი აქვს და ნაყოფს Rh – დადებითი, დედის სისხლში ანტისხეულები წარმოიქმნება. ამიტომ მეორე ორსულობისას ნაყოფი შეიძლება დაიღუპოს, ხოლო, თუ ცოცხალი დაიბადა, ადვილი შესაძლებელია, განუვითარდეს ახალშობილთა ჰემოლიზური დაავადება (მაკალათია 1984, 340). ანტისხეულების უკუგაბრუნებას ქალის ორგანიზმში ჭირდება 9-10 დღე. მანამდე ახალშობილს დროებით მოაცილებენ დედას და რძეს ხშირად სინჯავენ. როგორც კი ანტისხეულები გაქრება, ბავშვს დედას მიჰგვრიან.

მნიშვნელოვანია რომ მედიცინაში მიღებული დედისა და ახალშობილის იზოლაციის პერიოდი მთლიანად ემთხვევა ბავშვის დაბადებიდან „ყიდვამდე“ ხალხის მიერ დადგენილ დროს. როგორც ჩანს, დედა-შვილის იზოლაციის ვადაიყო მედიცინის

მიერ აღიარებული დედა-შვილს შორის რეზუსშეუთავსებლობის ის პერიოდი, რაც ასე გვიან აღმოაჩინა მედიცინამ და რაც ემპირიული გამოცდილებით ძველთაგანვე ცნობილი იყო ტრადიციულ საზოგადოებაში.

დღეს, წინაპართა რწმენა-წარმოდგენების თანდათანობითი შესუსტების შედეგად, ასევე იმის გამო, რომ რეზუსფაქტორს მედიცინაში დიდი ყურადღება ექცევა, ქალებიც ექიმების ზედამხედველობით მშობიარობენ, ხალხურ მედიცინაში დამკვიდრებულ დედა-შვილის დაშორების ძველთაძველ წესს კი აღარავინ მიმართავს. სახელს ნასყიდას// ნაყიდასაც აღარ არქმევს მშობელი თავის შვილს.

დამონმებული ლიტერატურა:

არაბული, 2006 – არაბული ა. სამგლოვიარო პოეზია. თბ., 2006.

ბარდაველიძე, 1949 – ბარდაველიძე ვ. ქართველი ხალხის რელიგიური აზროვნების ისტორიიდან (მრავალსულიანობის კონცეფცია) //მიმომხილველი. I. თბ., 1949.

გოგოლაური, 1981 – ხმით ნატირლები. შეადგინა, წინასიტყვაობა და ლექსიკონი დაურთო ირაკლი გოგოლაურმა. თბ., 1981.

მაკალათია, 1984 – მაკალათია ც. რეზუსფაქტორი//ქართული ხალხური ენციკლოპედია. ტ. 8. თბ., 1984.

მაჭავარიანი, 1957 – მაჭავარიანი ე. ბავშვის მოვლა-აღზრდის წესები მთიულეთში// საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე. თბ., 1957. ტ. XIX-B - XXI-B. გვ. 252-281.

ნოლაიდელი, 2007 – ნოლაიდელი ნ. „სიტყვა სიტყვის მაკინარია“ (ხატოვან სიტყვა-თქმათა ნიმუშები აჭარულ დიალექტში)//აჭარული დიალექტის დარგობრივი ლექსიკა. IX. ბათ., 2007. გვ. 3-40.

აზიკური, 1975 – აზიკური ნ. 1975 წელს თუშეთში ჩანერილი ეთნოგრაფიული მასალები.

აზიკური, 1978 - აზიკური ნ. 1978 წელს ფშავში ჩანერილი ეთნოგრაფიული მასალები.

აზიკური, 1984 – აზიკური ნ. 1984 წელს თუშეთში ჩანერილი

ეთნოგრაფიული მასალები.

აზიკური, 1985 – აზიკური ნ. 1985 წელს კახეთში ჩანერილი
ეთნოგრაფიული მასალები.

Nanuli Azikuri

PERSONAL NAME „NASK’IDA“ IN EASTERN GEORGIA

The article discusses various reasons of giving or avoiding the names for children. Georgian ethnographic data are richly displaying the approved practices. Based on ethnographic materials, the common tradition of giving the name „Nask’ida!“ // „Nak’ida“ (which in Georgian means „bought“) in East Georgia is analysed in the article. The article analyzes the common traditon of giving this name, which is connected to the beliefes and perceptions. When there was a threat of loosing a baby, the famiy was pretending to sell the child and thus to protect his/her life. The article argues the different skills of carrying out the rituals. The long-standing, empirical folk knowledge highlights that the everyday practices are elaborated based on the century long experiences and are having logical explanations.